

УДК 504:332.122(061.1EU)

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v054.2025.37>

Л. С. Хорішко

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0618-976X>

доктор політичних наук, професор,

професор кафедри політології

Запорізького національного університету

ЕКОЛОГІЧНІ ІНІЦІАТИВИ ЯК СКЛАДОВА СТАЛОГО МІСЬКОГО РОЗВИТКУ В ЄС

Постановка проблеми. В умовах сучасної політичної дійсності актуалізується потреба забезпечення сталості розвитку міст, які є багатофункціональними осередками розвитку людського капіталу. Сучасні міста все більш активніше долучаються до упровадження принципів сталого розвитку, шукаючи баланс між економічним зростанням, технологічними інноваціями, соціальною справедливістю й екологічною відповідальністю. Екологічні ініціативи є одним із ключових інструментів, що використовуються в ЄС задля сприяння швидкій адаптації до глобальних викликів сьогодення. Вони забезпечують комплексний підхід до модернізації основних напрямків життєдіяльності сучасних міст, змісту міської політики і механізмів її упровадження з метою оптимізації досягнення Цілей сталого розвитку та підвищення якості життя населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі аспекти упровадження принципів сталого міського розвитку представлені в наукових розвідках Д. Анфілова, А. Лапінова, Т. Панчишин, М. Вдовина та інших науковців. Водночас актуальність проблематики вимагає більшої уваги до вивчення передового досвіду та успішних практик сталого міського розвитку в ЄС, що розширить можливості їх упровадження в умовах сучасної політичної дійсності.

Виклад основного матеріалу. В ЄС ключові принципи сталого міського розвитку визначені у низці документів. У Лейпцизькій хартії «Міста Європи на шляху до сталого розвитку» (2007) зазначено, що міста є ключовими центрами забезпечення самореалізації людського капіталу, що інтегрують економічний, соціальний, освітньо-інноваційний, культурний потенціали. Відтак є потреба синхронізації зусиль органів влади, громадськості та стейкхолдерів у формуванні нових підходів до міського планування з врахуванням актуальних викликів сьогодення [5]. Йдеться про реалізацію таких стратегій міського розвитку: 1) інвестування у створення публічних екологічних просторів з метою задоволення потреб громадян, серед яких – саморозвиток, вдосконалення навичок, набуття нових знань, підтримка здорового способу життя, підвищення рівня куль-

тури, громадської активності та відповідальності; 2) екологічна модернізація транспортної інфраструктури та забезпечення енергоефективності житлового фонду; 3) розширення можливостей доступу населення до якісної питної води; 4) розвиток сфери освіти задля активізації упровадження технологічних та екологічних інновацій у функціонування міст; 5) сприяння збереженню архітектурно-культурної спадщини європейських міст із врахуванням кліматичних змін; 5) поглиблення політичного діалогу та співпраці муніципальної еліти з інституціями ЄС задля оптимізації процесів міського управління.

В Амстердамському пакті (2016) зазначено, що сталий довгостроковий розвиток міських територій має базуватися на принципах екологічності, інклюзивності та цифровізації задля забезпечення реалізації потенціалу європейської спільноти в умовах глобальних викликів сьогодення [14]. Пакт наголошує на необхідності посилення ролі муніципальної еліти у співпраці з громадськістю та стейкхолдерами щодо вдосконалення змісту міської політики та методів її впровадження, враховуючи вказані принципи.

Екологічний аспект оптимізації міського планування та реалізації політики сталого розвитку конкретизовано в Новій Лейпцизькій хартії «Трансформаційна сила міст для суспільного блага» (2020). Вона підтвердила незмінність зобов'язань ЄС у досягненні Цілей сталого розвитку та Зеленого курсу як на глобальному, так і на міському рівнях [12]. У документі акцентовано увагу на концепті «зелене місто», серед ключових характеристик якого – наявність доступних громадськості зелених рекреаційних зон, енергопостачання з відновлювальних джерел енергії, енергоефективні житлові та нежитлові будівлі, кліматично нейтральна транспортна інфраструктура. Ключовими завданнями екологічної трансформації сучасних європейських міст визначено: 1) розширення зелених рекреаційних зон задля ефективної адаптації населення до кліматичних викликів та збереження біорізноманіття екосистеми; 2) зменшення викидів вуглецю за рахунок використання зелених технологій у функціонуванні міського транспорту; 3) інвестування

в інновації та технології з метою стимулювання розвитку циркулярної економіки; 4) сприяння компактності розміщення міського населення з метою мінімізації впливу на якість життя транспортних і логістичних факторів.

Екологічні пріоритети сталого міського розвитку відображені в Політиці згуртованості ЄС (2021–2027) [7]. Йдеться про оптимізацію механізмів сталого інтегрованого розвитку всіх типів територій, розширення можливостей міських муніципалітетів в отриманні зелених інвестицій, сприяння активізації співпраці з громадськістю щодо реалізації різноманітних міських ініціатив, спрямованих на покращення якості життя. Поточні звіти за результатами моніторингу досягнення Цілей сталого розвитку на міському рівні акцентують увагу на потребі активізації зусиль стейкхолдерів у підвищенні рівня екологічної стійкості та відповідальності сучасних міст [1, с. 167–168]. Йдеться про розширення фінансових і функціональних можливостей муніципалітетів забезпечувати ефективність розвитку міської екосистеми та сприяти її відновленню. Акцентовано увагу на важливості збільшення площ зелених рекреаційних зон, що позитивно впливає на рівень громадського здоров'я та підвищує стійкість сучасних міст до кліматичних загроз.

Реалізація Зеленого курсу та всебічне сприяння сталому розвитку міських громад вимагає розширення ресурсного потенціалу ЄС задля досягнення поставлених цілей та завдань. У цьому контексті започатковано ініціативу «New European Bauhaus» (NEB), основна мета якої – формування сталого, екологічного, інклюзивного середовища реалізації людського потенціалу на основі синхронізації передового досвіду культури, науки та технологічних інновацій [8]. Досягнення вказаної мети передбачає залучення значних приватних і державних інвестицій, які будуть спрямовані на реалізацію проектів чи громадських ініціатив, необхідних для подальшої модернізації суспільно-політичного розвитку в умовах глобальних викликів сьогодення. NEB є своєрідною платформою політичного діалогу стейкхолдерів щодо проблем сталого міського розвитку та пошуку механізмів їх розв'язання. Фінансування здійснюється в рамках програми «Horizon Europe», а також за рахунок коштів з бюджету ЄС. Наприклад, у 2024 році виділено близько 400 млн євро на реалізацію різних ініціатив і проектів, які пройшли конкурсний відбір та були номіновані на премію «New European Bauhaus Prize».

Переможцем цієї премії у минулому році визнано румунський проект «Лісопарк Феґет; Зелені легені Клуґа» [2]. Його мета – розширення природних, соціальних, рекреаційних, туристичних можливостей функціонування лісо-

парку Феґет і створення цілісної мережі лісопарків поблизу міста Клуґа, яке включено до списку 100 міст, що мають досягти кліматичної нейтральності до 2030 року. Вказана мета синхронізована з ключовими Цілями політики згуртованості ЄС (2021–2027) щодо збільшення площ зелених територій. До проекту були залучені активісти, громадські організації, міський муніципалітет, представники наукової спільноти та інші стейкхолдери.

Серед ключових здобутків проекту: 1) оптимізація процесу управління лісовою територією, упровадження інноваційних екологічних рішень із врахуванням багатоцільових суспільних потреб; 2) розширення можливостей громадян у здійсненні безпечної моторизованої мобільності; 3) сприяння розвитку наукової інфраструктури задля активізації досліджень у сфері сталого міського розвитку, охорони навколишнього середовища та збереження біорізноманіття; 4) екологічно чисте будівництво наукової та рекреаційної інфраструктури; 5) організація процесу управління вивезенням відходів.

Одним із переможців премії «New European Bauhaus Prize» у минулому році було також визнано проект «Гідроскейп Лісабон», який поєднує ландшафтну архітектуру, громадський простір, міське планування та водоочищення [4]. Його мета – проектування міського парку та водоочисного центру у межах міської берегової лінії річки Тежу. Вказаний проект сприятиме зміні підходів до планування міського простору на засадах інноваційності, технологічності, інклюзивності, що покращить можливості адаптації Лісабону до глобальних кліматичних викликів. Йдеться про такі напрямки діяльності міського муніципалітету та стейкхолдерів у межах проекту: 1) відновлення біорізноманіття екосистеми міста; 2) проектування відкритого громадського простору з лазнею та басейнами на основі поєднання природних і промислових ландшафтів, що надасть можливість громадянам відновити зв'язок з природою та задовольнити рекреаційно-оздоровчі потреби; 3) упровадження інноваційних технологій очищення водних ресурсів; 4) збільшення зелених зон міської берегової лінії річки Тежу; 5) використання природних матеріалів у процесі будівництва інфраструктури громадського простору. У ході реалізації проекту планується проведення низки заходів, спрямованих на популяризацію міського досвіду управління водними ресурсами у контексті досягнення Цілей сталого розвитку.

Спеціальною премією «New European Bauhaus Prize» за зусилля у відновленні та реконструкції України відзначено проект «Над джерелом», ініційований громадою Львова за сприяння Львівської міської ради [6]. Він передбачає ренатуралізацію природної території з подальшим її перетворенням

на відкритий інклюзивний громадський простір. Мета його створення – сприяти рекреації місцевих жителів, інтеграції внутрішньо переміщених осіб у громаду та забезпечувати умови для їх ефективного психологічного відновлення. Серед ключових результатів взаємодії міської громади та інших стейкхолдерів – започаткування процесів відновлення екосистеми території колишнього кар'єру, проектування рекреаційно-відновлювальної інфраструктури з природних матеріалів, точкове озеленення громадського простору, формування системи велосипедних і пішохідних доріжок, що гармонічно поєднуються з природним ландшафтом.

За підтримки Європейської міської ініціативи (EUI) утворено онлайн-платформу міських знань PORTICO, що покликана синхронізувати зусилля стейкхолдерів, активізувати обмін досвідом і знаннями у сфері сталого міського розвитку. Значна увага приділяється ініціативам, що спрямовані на мінімізацію впливу кліматичних загроз на сталість розвитку європейських міст [11]. У цьому контексті цікавим є досвід міської влади Парижа в реалізації проекту OASIS, що спрямований на ренатуралізацію міських просторів з метою підвищення рівня їх стійкості до кліматичних змін.

На думку паризького мера А. Ідальго, трансформація міського розвитку столиці Франції на засадах екологічності, інклюзивності та сталості є стратегічною метою, досягнення якої сприятиме мінімізації наслідків кліматичних змін як для населення, так і для екосистеми міста в цілому [13]. У межах проекту OASIS основним об'єктом ренатуралізації стали шкільні простори. По-перше, вони є важливою складовою забезпечення якості навчання та формування громадської активності, відповідальності молодого покоління. По-друге, креативний потенціал шкільної громади залучався на всіх етапах проектування нових шкільних просторів, що сприяло обміну досвідом, врахуванню ключових потреб учнів, підвищенню рівня соціальної активності та колективної відповідальності за результат. По-третє, координатори проекту активно використовували різні форми комунікації та залучення до взаємодії стейкхолдерів, а саме – проведення семінарів-тренінгів для дітей та батьків, роз'яснювальні зустрічі з громадськістю, навчальні візити до Бельгії з метою вивчення досвіду ренатуралізації шкільних просторів [9]. Серед ключових досягнень цього проекту – функціонування близько ста інноваційних шкільних просторів у Парижі, формування культури партисипативної участі, підвищення рівня інклюзивності міської влади та громадськості у розв'язанні ключових проблем сталого міського розвитку, забезпечення активної взаємодії шкільної громади та інших стейкхолдерів у процесах проектування, будівництва та обслуговування.

Одним із перспективних напрямків сприяння сталому розвитку сучасних міських просторів є модернізація старих промислових та інфраструктурних об'єктів. Цікавою у цьому контексті є міська ініціатива Лейпцига – «Parkbogen Ost», яка є складовою Лейпцигської програми 2030, ініційованої міським мером Б. Юнгом. «Parkbogen Ost» – це новий погляд на формування сучасного міського простору, що поєднує інновації та прагнення зберегти історично значущі для міста об'єкти. У межах ініціативи заплановано перетворення старої залізничної інфраструктури на відкритий інклюзивний громадський простір, що з одного боку розширюватиме можливості для відпочинку, занять спортом громадськості, а з іншого – сприятиме покращенню сполучення між різними районами міста [10]. Реалізація відбувається завдяки фінансовій підтримці Європейського фонду регіонального розвитку й активній взаємодії міського муніципалітету з громадськістю щодо узгодження ключових аспектів проектування та будівництва запланованих об'єктів.

Вказана ініціатива спрямована на вирішення ряду завдань Лейпцига на шляху до реалізації Цілей сталого розвитку. Йдеться про розширення зелених зон для відпочинку та рекреації громадян, утворення багатофункціональної системи вело- та пішохідних доріжок для здійснення безпечної екологічної мобільності та покращення сполучення між різними міськими районами, реставрацію прилеглих пам'яток культури задля збереження міської ідентичності та розширення туристичних маршрутів.

Рівень ефективності впровадження міських ініціатив, орієнтованих на досягнення Цілей сталого розвитку, значною мірою залежить від позиції мера та членів муніципалітетів, їх здатності залучати громадськість і стейкхолдерів до взаємодії. Відтак Єврокомісія прагне активізувати політичний діалог і підвищити рівень залученості представників муніципальної влади до реалізації значущих для громадськості ініціатив. У цьому контексті ініційовано Угоду про Зелене місто, спрямовану на координацію зусиль мерів і міських муніципалітетів європейських міст у покращенні якості життя громадян [3]. Підписання вказаної угоди зобов'язує міські муніципалітети: 1) сприяти упровадженню законодавства ЄС у сфері охорони навколишнього середовища; 2) оптимізувати процеси управління у вказаній сфері, акцентуючи увагу на розширенні можливостей функціонування циркулярної економіки, досягненні якісних показників стану повітря та води, сприянні розвитку природного середовища та біорізноманіття, удосконаленні механізмів управління відходами, зниженні рівня міського шуму. З 2025 року підписантами угоди можуть

стати також країни кандидати на отримання членства в ЄС, серед яких і Україна.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Сприяння сталому міському розвитку є одним із ключових довгострокових пріоритетів ЄС, що розширює можливості більш швидкої адаптації до глобальних викликів сьогодення. По-перше, основні принципи сталого міського розвитку та механізми їх упровадження відображені в низці стратегічних документів. У них наголошено на важливості впровадження екологічних ініціатив, що сприяють системній модернізації міських просторів життєдіяльності населення. По-друге, ЄС надає всебічну підтримку сталому міському розвитку. Йдеться про такі ініціативи як NEB, PORTICO, New European Bauhaus Prize, що розширюють можливості співпраці стейкхолдерів у розв'язанні ключових проблем сталого міського розвитку. По-третє, інституції ЄС активно підтримують політичний діалог та різні формати комунікаційної взаємодії мерів європейських міст у контексті вивчення передового досвіду та поглиблення багатостороннього співробітництва в досягненні Цілей сталого розвитку на міському рівні.

Передовий досвід європейських міст у впровадженні екологічних ініціатив, спрямованих на модернізацію міських просторів, потребує подальшого аналізу, оскільки є актуальним для оптимізації процесів повоєнного відновлення України. Водночас ЄС розширює поточні можливості залучення українських стейкхолдерів до участі в різних екологічних ініціативах, що сприяють забезпеченню сталого міського розвитку та підвищенню якості життя громадян.

Література

1. European handbook for SDG Voluntary Local Reviews. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/2fddfb0e-f5c2-11ec-b976-01aa75ed71a1/language-en>
2. Făget Forest Park. Cluj's Green Lung. URL: <https://prizes.new-european-bauhaus.europa.eu/application/faget-forest-park-cluj-green-lung>
3. Green City Accord. URL: https://environment.ec.europa.eu/topics/urban-environment/green-city-accord_en
4. Hydroscape Lisbon. URL: <https://prizes.new-european-bauhaus.europa.eu/application/hydroscape-lisbon>
5. Leipzig Charter on Sustainable European Cities. URL: https://territorialagenda.eu/wp-content/uploads/leipzig_charter_2007.pdf
6. Nad Dzherelom. URL: <https://prizes.new-european-bauhaus.europa.eu/application/nad-dzherelom>
7. New Cohesion Policy. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/2021-2027_en
8. New European Bauhaus. URL: https://new-european-bauhaus.europa.eu/about/about-initiative_en
9. OASIS, Paris, France. URL: <https://portico.urban-initiative.eu/uia/democratic-transitions-all/oasis-paris-france>
10. Parkbogen Ost – von Bahnflächen zum grünen Aktivband. URL: <https://www.leipzig.de/bauen-und-wohnen/stadterneuerung-in-leipzig/stadterneuerung-sprojekte/parkbogen-ost>
11. PORTICO. URL: <https://www.urban-initiative.eu/portico>
12. The New Leipzig Charter. The Transformative Power of Cities for the Common Good. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/brochures/2020/new-leipzig-charter-the-transformative-power-of-cities-for-the-common-good
13. Synthese du Plan Climat 2024-2030. URL: https://cdn.paris.fr/paris/2024/11/22/planclimat_synthese_fr_web_3-0_basedef-E7Ga.pdf
14. Urban Agenda for the EU Pact of Amsterdam. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/policy/themes/urban-development/agenda/pact-of-amsterdam.pdf

Анотація

Хорішко Л. С. Екологічні ініціативи як складова сталого міського розвитку в ЄС. – Стаття.

Сучасні міста є ключовими центрами задоволення інтересів і потреб населення, що вимагає швидкої адаптації до глобальних викликів сьогодення. Вони дедалі активніше впроваджують принципи сталого розвитку, прагнучи знайти баланс між потребами економічного зростання, інноваціями, соціальною справедливістю й екологічною відповідальністю. ЄС приділяє значну увагу сталому міському розвитку європейських міст, що є запорукою розвитку людського капіталу та підвищення рівня конкурентоспроможності в умовах глобалізації. Екологічні ініціативи є ключовим інструментом модернізації міських просторів, оновлення змісту міської політики та інструментів її реалізації задля досягнення Цілей сталого розвитку.

Сталий міський розвиток визнано пріоритетним напрямком діяльності ЄС, що зазначено в різних стратегічних документах. Ці документи також наголошують на важливості впровадження екологічних ініціатив для системної модернізації міських просторів з метою покращення якості життя населення. ЄС використовує ряд інструментів сприяння сталості розвитку міст, а саме – New European Bauhaus, PORTICO та New European Bauhaus Prize. Вони спрямовані на активізацію взаємодії та поглиблення співпраці муніципалітетів і стейкхолдерів. Інституції ЄС активно сприяють політичному діалогу між мерами європейських міст щодо значущості трансформації міських просторів на засадах екологічності й інклюзивності. Досвід європейських міст у впровадженні екологічних ініціатив у контексті сталого міського розвитку є надзвичайно цінним для України. Його вивчення сприятиме оптимізації процесів повоєнного відновлення у тому числі міських територій. Наразі ЄС активно залучає українських стейкхолдерів до участі в екологічних ініціативах, які спрямовані на забезпечення сталого міського розвитку та підвищення якості життя громад.

Ключові слова: екологічні ініціативи, інклюзивність, міський розвиток, модернізація міського простору, муніципальна еліта, політичний діалог та співробітництво, сталий розвиток.

Summary

Khorishko L. S. Environmental initiatives as a component of sustainable urban development in the EU. – Article.

Modern cities are key centers for meeting the interests and needs of the population, which requires rapid adaptation to today's global challenges. They are increasingly implementing the principles of sustainable development, striving to find a balance between the needs of economic growth, innovation, social justice, and environmental responsibility. The EU pays significant attention to the sustainable urban development of European cities, which is a prerequisite for human capital development and increased competitiveness in the context of globalization. Environmental initiatives are a key tool for modernizing urban spaces, updating the content of urban policy, and its implementation tools to achieve the Sustainable Development Goals.

Sustainable urban development is recognized as a priority for the EU, as stated in various strategic

documents. These documents also emphasize the importance of implementing environmental initiatives for the systemic modernization of urban spaces to improve the quality of life for the population. The EU uses a number of tools to promote urban sustainability, namely the New European Bauhaus, PORTICO, and the New European Bauhaus Prize. These aim to boost interaction and deepen cooperation between municipalities and stakeholders. EU institutions actively promote political dialogue among European city mayors regarding the significance of transforming urban spaces on the principles of eco-friendliness and inclusiveness. The experience of European cities in implementing environmental initiatives within the context of sustainable urban development is extremely valuable for Ukraine. Studying this experience will help optimize post-war reconstruction processes, including those for urban areas. Currently, the EU is actively engaging Ukrainian stakeholders in environmental initiatives aimed at ensuring sustainable urban development and improving the quality of life for communities.

Key words: environmental initiatives, inclusiveness, urban development, modernization of urban space, municipal elite, political dialogue and cooperation, sustainable development.

Дата надходження статті: 30.06.2025

Дата прийняття статті: 11.07.2025

Опубліковано: 10.09.2025